

FEHÉR ZOLTÁN JÓZSEF

„...békéscsabai víg napjaink emlékére...”

TAKÁTS GYULA 1982. ÉVI KÖNYVHETI
SZEREPLÉSEI BÉKÉSCSABÁN ÉS SZOLNOKON
ÉS AZOK ELŐZMÉNYEI

A Takáts Gyula könyvtárában található, mintegy 1300 dedikált kötet ajánlásai közül mind szépségével, mind tartalmi gazdagságával kiemelkedik Képes Géza verses dedikációja, mely a Békés Megyei Könyvtár Lipták Pál nevéhez köthető bibliofil kiadványai sorában megjelent egyik kötetében található.¹ Ez a megkapóan kedves, emelkedett és sokat sejtető szöveg készítette a kutatót arra, hogy feltárja Takáts 1982-es békéscsabai és szolnoki utazásának előzményeit, körülményeit.

A dedikáció szövege:

Ajánló sorok Takáts Gyula barátomnak

*Könyvnapokon született ez a könyv – láttad Magad is tán
– Békésben jártál épp azidőtt Palinál.**

*Izgalom és nagy öröm nekem az, hogy küldhetem és már
látlak, amint kinyitod s vallani kezd a titok –
Tűlzás ez? Dehogysis! Hisz minden mű titok: ebbe
nem láthat bele más, mint aki szívbeli társ.*

mindenféle újévi jókívánságokkal küldöm

Budán

Képes Géza

1983. január 17-én

*(De az ajánló sorok születésének
dátuma: 1982. október 17-e!)*

**Lipták Pál*

Kossuth-díjas könyvtáros

Az ajánlás egyik különlegessége, hogy *-os jegyzetet tartalmaz, ami meglehetősen szokatlan ebben a műfajban (versben is, dedikációban is). Ráadásul a jegyzet nyilvánvalóan nem a címzettnek szól; Képes Géza tisztában volt azzal, hogy Takáts Gyula nem felejtette el a Békés Megyei Könyvtár meghívására és szervezésében alig több, mint fél évvel korábban történt Békés megyei szereplését és jól ismeri Lipták Pál könyvtárigazgatót. A jegyzet itt üzenet az utókornak.

A kötet megérkezését Takáts az 1983. január 19-én kelt naplójegyzetében is rögzítette:

A nagyszerű Lipták Pál adta ki nagyon szép kiállításban száz példányban a Quasimodót. Ebből az 57. példányt ajánló sorokkal együtt küldte el nekem Képes Géza.²

Takáts Gyula sem 1982 előtt, sem az után nem járt Békéscsabán, utazása azonban mégsem előzmény nélküli. A békési kapcsolat első dokumentálható nyoma Lipták Pál 1976. február 10-én Takáts Gyulának írott levele, melyben a következőket olvashatjuk:

A mai napon megküldtük Önnek a Megyei Könyvtár háziyomdájában készült munkáinkat: Fodor András, Csorba Győző és Simonyi Imre versesfüzetét. E kereskedelmi forgalomba nem kerülő bibliofiliákkal kívánjuk író és költő barátainkkal kapcsolatainkat elmélyíteni.

A magázó megszólítás igazolja, hogy ez volt az első megkeresés, a kapcsolat indítása. A megküldött kötetek pedig a *Poesis Hungarica I.* bibliofil sorozat, egyben Lipták Pál könyvkiadói tevékenységének első darabjai voltak. Az 1974-ben, Fodor András kötetével indult sorozat történetének éppen 1976 volt a legtermékenyebb éve, amikor is hét kötet látott belőle napvilágot.

A következő levélben, 1976. július 20-án, Lipták már nemcsak további kötetek megküldéséről ad információt, hanem fel is kéri Takáts Gyulát, hogy legyen a sorozat egyik szerzője, szereplője:

Szorgalmasan küldözgettük számodra eddig megjelent füzeteket, melyek számát sorozatként tízre szeretnénk növelni.³ A még hátralévő négy füzet egyikét Neked szeretnénk felajánlani. [...] Nagyon örülnénk, ha szerény ajánlatunk kedvezően fogadnád és segítségünkre lennél azzal, hogy illusztrációként 3-4 rajzodat is elküldenéd.

Szerzői díjat fizetni sajnos nem tudunk, honoráriumként adjuk az elkészített 250 példány felét, míg másik felét mi küldjük számozott barátainknak.

Nagyon fontos információ ez a sorozat köteteinek terjesztési módjáról. Egyik felét maga a szerző küldte el (vagy adta át) családtagjainak, barátainak, pályatársainak, legtöbbször dedikálva. Nagy részükből mára már könyvgyűjtőknek (köztük e sorok írójának is) megbecsült kincse lett. A „számozott barátaink” alatt, akiknek a Békés Megyei Könyvtár küldte el a köteteket, egyrészt a már korábban megjelent szerzők értendők, másrészt pedig azok a számon tartott barátok, akiket Lipták Pál, valamint a vele társszerkesztőként végig együttműködő Fodor András megnyerni kívánt a sorozat számára.⁵ Ezen kívül azok az intézmények, könyvtárak kaptak példányt a sorozat köteteiből, amelyek bizalmát és érdeklődését igyekezett elnyerni Lipták Pál.

A felkérés eredménnyel járt, amint az a könyvtárigazgató-kiadó 1976. augusztus 8-án kelt leveléből kiderül:

Megtisztelő készséged – hogy rajzot s verset kaphatunk Tőled – igen megörvendeztetett.

A szöveg további részében pedig technikai részletekről tájékoztatja a költőt, illetve ezekben kéri egyetértését, együttműködését. 1976. október 7-én pedig már az első

szedésmintákat küldte el Takáts Gyulának. S az év legvégére maga a kötet, a *Fogadj be világ* is elkészült.

A további levelek még rendre a sorozatról szólnak, de már nemcsak Takáts Gyula készülő, majd elkészült kötetéről, hanem egyre erősödő együttműködésről is. Takáts Gyula nagyra értékelte ezeket a bibliofil kiadványokat, s távolról érkező javaslataival igyekezett azok színvonalát emelni. A következő, 1976. október 29-én kelt Lipták-lévlével már azt érezteti, hogy ez a folyamat elkezdődött:

...örömmel olvastam Kiss Dénes elismerő sorait, melyeket mellékelten visszaküldök. Nem tudom, felvegyük-e őt a számozottak listájára, ha akarod, szívesen megteszem, van kb. 8-10 üres helyünk.⁶ [...] Ha írna a füzetekről valaki, az jó lenne, mert az én főhatóságom nem lelkesedik túlságosan ezért a tevékenységért. Nem hasznos. Szinte furcsa, könyvtáros berkekben sincs észrevehető visszhang.

Takáts Gyula kötetéről, röviddel annak megjelenése után, Csányi László írt ismertetőt.⁷ Ebben hangsúlyosan méltatja a Békés Megyei Könyvtár szokatlan vállalkozását, a kötetek bibliofil értékét, s nem utolsósorban azt, hogy a kiadványok a legkiválóbb kortárs költők verseiből adnak válogatást. Lipták Pál kívánsága ezzel ugyan teljesült, ám a megyei napilapban megjelent rövid írás nem váltott, nem is válthatott ki országos visszhangot. Az első méltó sajtónyilvánosságot csak 1985-ben kapta meg e nemes vállalkozás, amikor is Kabdebó Lóránt készített interjút a sorozat társszerkesztőjével, Fodor Andrással, valamint mindenesével (kiadójával, tipográfusával, több kötetének illusztrátorával), Lipták Pállal.⁸ Ekkor azonban már a *Poesis Hungarica* második sorozata is a 16. köteténél járt...

De térjünk vissza Takáts Gyula még készülőben lévő kiadványához, Lipták 1976. november 27-én kelt leveléhez, melyben egyebek mellett ezt olvashatjuk:

... soron kívül beköttem verseidből néhány példányt mutatóba. [...] A füzetet s a verseket nem én dicsérem, itt mindenkinek nagyon tetszik.

Amennyiben a többi szerző munkáiból is készültek még a korrektúra előtt ilyen mutatványpéldányok – s okunk van feltételezni, hogy igen, hiszen miért lett volna éppen Takáts Gyula egymaga ilyen „kivételezett” helyzetben –, akkor ez mindjárt magyarázatot adhat arra a kiadástörténeti érdekességre, hogy e bibliofil kiadványok szinte mindegyikéből készültek számozatlan példányok is, az antikvár piacon máig találkozunk velük. S hogy a Takáts Gyula verseiből mutatóba bekötött példányok korrigálatlanok voltak, arra Lipták három héttel később, 1976. december 17-én kelt levelének részlete világít rá:

Kiszedtük a 23 verset, ha korrigáltad, néhány nap alatt elkészülünk a nyomásával is. [...] Ha átnézted, légy szíves mielőbb visszaküldeni.

A levél alján Takáts Gyula kézírása: „A 'Fogadj be világ' könyvemről értesít.”, a hátdoldalon szintén a költő keze nyoma: „Lipták Pál levele / Takáts Gyula”. A költő tehát a korrektúra kézhezvételekor tekintette művét megvalósultnak, amely aztán valóban

napokon belül, 1976-os megjelenési évszámmal hagyta el a Békés Megyei Könyvtár háziyomdáját.

A két alkotó – költő és könyvtáros-kiadó – együttműködése ezzel azonban nem ért véget. Takáts Gyula közvetlenül kötete megjelenése után írott levelét ugyan nem ismerjük, Lipták 1977. január 18-án írott válasza viszont sokat elárul:

Javaslataidat további munkánkhoz köszönöm [...] Tanácsaid variálva arra gondolok, tíz grafikustól rajzokat kérek, s minden grafikushoz egy-egy költő verseivel társulva, füzetet vagy antológiaként jelenhetne meg. [...] Nagyon örülnék, ha újra közölhetnék verseidet.

Az utolsó mondatot Takáts Gyula aláhúzta, az előzőhöz pedig *-os megjegyzést fűzött: „*Würtz Ádit választom!*”. S ami még fontosabb: itt találkozunk a *Grafica Hungarica* sorozat ötletének talán első, de mindenképp korai megfogalmazásával.⁹ Az pedig egyáltalán nem meglepő, hogy Takáts Gyula javaslatai e tárgyban inspiráló hatást gyakoroltak Lipták Pálra; közismert, hogy mindketten kiváló festő- és grafikusművészek voltak.

A *Fogadj be világ* megjelenése után a kapcsolat ritkulni, lazulni látszik, ez azonban erre az időszakra vonatkozóan még valóban csak látszat. Lipták Pál 1979. április 16-án írott üzenete azt bizonyítja, hogy Takáts hagyatéka e helyen hiányos:

Sajnálattal vettem a hírt, hogy nem köszönthetünk körünkben a könyvhét alkalmával. [...] Javaslatod Paolo Santarcangeli füzetére szívesen veszem, de sorozaton kívül. E sorozatot húsz kötetre terveztük s a szerzőkkel már megállapodtam. Ezt követően új formátummal jelentkezünk. Arra kérek, ha ezt a javaslatot megfelelőnek tartod, légy szíves intézkedni.

A könyvheti rendezvényre szóló meghívólevél – akár a Békés Megyei Könyvtár küldte azt hivatalosan, akár Lipták személyesen – sajnos hiányzik Takáts hagyatékából. A meghíúsult könyvheti szereplésnél azonban sokkal fontosabb, hogy újabb dokumentumát látjuk annak, miként vállalt szerepet Takáts Gyula a könyvtár bibliofil kiadványainak alakításában. E mostani szerepvállalás előzményét és okát pedig Paolo Santarcangeli 1979. február 8-án, Takáts Gyulának írott levelében találjuk meg:

Ezzel [a közelgő hetvenedik születésnapjával – FZJ] kapcsolatban egy kéresem-kérdésem is volna Hozzád. Egyrészt: véletlenül jöttem rá, hogy létezik, a békéscsabai Megyei Könyvtár kiadásában egy igen szépen kiállított vers-sorozat, melyben, többek között, megjelentek Neked egy füzeted (amit szeretnék látni!), Csorba Győző, Simonyi, Ladányi, Keresztury, Lator László versei (ezeket láttam). Másrészt nem tudom, látad-e, hogy a „Tiszatáj”-ban megjelent néhány eredetileg magyarul írott versem (egy még meg fog jelenni), s ezen kívül is van egy csokornyai hasonló. Summa: el volna képzelhető, hogy nekem is szenteljenek egy füzetet? Volna kedved és módod ezzel foglalkozni?

Aligha volt az *véletlen*, hogy Santarcangeli látta (bizonyára meg is kapta) a *Poesis Hungarica I.* sorozatának több darabját. Ha a kritika és a szaksajtó nem figyelt is méltóképpen e kiváló és színvonalas bibliofiliákra, a sorozatban megjelent költők sze-

rették, megbecsülték, értékelték e köteteket, s szívesen küldték/adták egymásnak és többi pályatársaiknak dedikált példányaikat. Nem csoda, hogy a Magyarországra sokszor járó, az olasz–magyar irodalmi kapcsolatok építésén fáradozó, hazai költőtársaival – köztük Takáts Gyulával is – szoros kapcsolatot ápoló Santarcangeli találkozott néhánnyal és beleszeretett ezekbe az impozáns kötetekbe. Takáts Gyula szívesen teljesítette olasz–magyar barátja kérését, aki ráadásul éppen ebben az időben kezdett az olasz után magyar nyelven is verseket írni.¹⁰ Nem sokkal később, 1979. május 14-én már ezt olvashatjuk üzenetében:

Csak néhány napja, de annál nagyobb örömmel kaptam megf.bó 2.i kedves leveledet. Nagyon köszönöm hathatós instrukciódat. Mellekelem Liptáknak írott levelem másolatát.

Ez a Lipták Pálnak írott levél megvan Takáts Gyula hagyatékában, a Takáts-Santarcangeli levelezés részeként kerül majd publikálásra – amennyiben az ezzel kapcsolatos munkálatok sikerre vezetnek. Paolo Santarcangeli születésnapj köteté *Üzenet a túlsó partról* címmel némi késéssel, 1980 elején jelent meg, s bár valóban nem része a *Poesis Hungarica I.* sorozatnak, mégis minden szempontból (méret, tipográfia, nyomdai kivitel, 250 számozott példány a szerző aláírásával, stb.) illeszkedik hozzá, nyugodtan tekinthetjük a sorozat „nem hivatalos” 21. kötetének.

A következő évben, 1980-ban, Takáts ismét meghívást kapott a békéscsabai könyvheti rendezvénysorozatra. Sajnos ez a meghívólevél is elveszett, itt azonban Takáts Gyula 1980. április 10-én kelt válaszát ismerjük, melyben sajnálkozva lemondja részvételét:

Igen szeretném már megismerni azt a sok szépet és jót, amit Te ott teremtettél, de megint úgy jött két véletlen is, hogy le kell mondanom hívásodat.

Fodor Bandival és Latorral május 30-31-én nem tudok lemenni, mert már két héttel korábban Pécs meghívott és elfogadtam [...] Most pedig kettős svájci meghívást kaptam. Június első napjaiban kell elindulnom.

A békési szereplés és a Liptákkal való személyes megismerkedés tehát ismét elmaradt, s még két évet kellett várni arra, hogy megtörténjen. Takáts Gyula 1982. április 9-ei naplójegyzetében az alábbi sorokat találjuk:

A könyvnapokra Szolnokra és Békéscsabára hívnak. Lipták Pált még nem ismerem. Szép könyvsorozatában ő adta ki a „Fogadj be világ” című könyvemet rajzaimmal együtt.¹¹

A meghívóleveleket ugyan ez esetben sem találjuk meg Takáts hagyatékában (pontosabban a békéscsabai, későbbben kelt „hivatalosat” igen, de Lipták személyes üzenetét, melyre a naplóbejegyzés reagál, azt nem, valamint a szolnoki meghívást sem), arra azonban számos dokumentálható bizonyíték maradt (több a békéscsabaira, sokkal kevesebb a szolnokira), hogy Takáts Gyula ezeket a felkéréseket elfogadta, teljesítette.

A Lipták Pál 1982. május 7-én kelt leveléből vett idézet fontos részletre világít rá:

A Könyvhét alkalmával vendégeink egy-egy írását szoktuk számozott példányban közreadni, melyet a helyszínen dedikálnak az est résztvevői. Arra kérlek, légy szíves kijelölni, melyik versedet látnád szívesen, vagy ha publikálatlan írásod megjelentetésére gondolsz, hozhatjuk kéziratban is. Ez esetben kéziratot kérek minél előbb, mert azt kli-szétetnünk kell.

Ugyanezt kértem Lakatos Istvántól és Fodor Banditól is.

Nagyon kedves, értékes kis kiadványok előkészületeinek műhelyitkaira mutat rá ez az idézet. Békéscsabán a mindenkori meghívott vendégek egy-egy művéből (vers, rövid novella, rövid esszé, rövid regényrészlet) alkalmi aprónyomtatvány készült a Könyvtár háziyomdájában. Egy ív négyrét hajtott lap első oldala címlap volt, a két belső oldalon foglalt helyet a közölt mű, a hátsó oldal kolofonként szolgált. A lapok száz számozott példányban készültek, a kolofon tartalmazta a számozást, helyszínt, évet. A példányok egy részét a fellépő vendég kapta meg, a többit a közönség tagjai vihették magukkal emlékebe, illetve kérhettek rá dedikációt a szerzőtől. Takáts Gyula részére a *Profán triptychon* című versét tartalmazó íves nyomtatvány készült, kolofonja: „Készült 100 számozott példányban / az est résztvevői számára. / Ez a számú példány. / ÜNNEPI KÖNYVHÉT / Békés megye 1982.” A nyomtatvány 5. és 6. számú példánya napjainkban a Takáts Gyula Emlékházban, a 7. számú pedig a Somogy Megyei Levéltárban található.¹²

A „hivatalos” meghívás csak egy héttel később, 1982. május 14-én kelt, benne a tervezett programot olvashatjuk:

Tisztelettel meghívjuk Önt az Ünnepi Könyvhét Békés megyei rendezvényeire. Ön mellett Fodor András és Lakatos István lesznek a közreműködő íróvendégek.

Első alkalommal június 1-jén, kedden este 18 órai kezdettel Szarvason, a Városi Könyvtárban;

másnap, június 2-án, szerdán délelőtt 11 órai kezdettel Békéscsabán, a Rózsa Ferenc Gimnáziumban rendhagyó irodalomóra;

este 18 órai kezdettel Békésen, a Városi Könyvtárban irodalmi est rendezését vettük tervebe.

A gimnáziumi előadásáért külön tiszteletdíjat fizetünk.

Szállást június 1-én és 2-án estére a békéscsabai Körös Szállóban biztosítottunk.

Természetesen ennek a levélnek is Lipták Pál az aláírója. A következő, 1982. május 26-án kelt, most már személyes üzenetében Lipták még részletesebben tájékoztatja a költőt a várható programról, miszerint Szarvason június 1-jén 15 órakor a Városi Tanács elnöke fogadja őket, majd megtekintik az arborétumot is. Tájékoztatja továbbá a költőt arról, hogy a békési rendezvényen Kiss Anna és Tóth Béla is csatlakozik a szereplőkhöz.¹³ Bár minden, évtizedekkel ezelőtt történt eseményről ily részletes programleírásra lelhetne a kutató!...

E személyes levelében Lipták aggodalmát fejezi ki, hogy vajon Takáts Gyula Kaposvárról meg tud-e úgy érkezni Békéscsabára, hogy időben és együtt indulhassanak

Szarvasra? Takáts válaszelevelét ugyan egyelőre nem ismerjük, arra azonban bizonyíték van, hogy már május 31-én elutazott (el kellett utaznia) Békéscsabára, ahol Balogh Ferenc (könyvtáros, bibliográfus, fotóművész, Lipták Pál „jobbkeze”) fogadta őt. Nem más ez, mint a *Helyettük szóljal* c. kötete egyik példányában található dedikáció:

„Balogh Ferencnek / barátsággal és szere- / tettel / Bcsában 982.05.31 / Takáts Gyula”

A rendezvénysorozat sikerét és színvonalát a szereplők személye, emelkedett hangulatát pedig Lipták Pál és a békési közönség vendégszeretete garantálja. Érdekes, hangulatos és információban gazdag részletekkel bővítik ismereteinket Fodor Andrásnak az érintett napokon írott naplójegyzetei. A szorgalmas naplóró Fodor diáriumának aktuális füzetét utazásaira is magával vitte, élményeit azon frissiben rögzítette.¹⁴ A megérkezést közvetlenül követő percekről, egy-két óráról szólva jegyezte fel naplójába, 1982. június 1-jén:

*Alaposan előkészítem Takáts Gyulát, Lakatost a csabai élményekre. Pontosan beválik, amit Balogh Friciről, Liptákról, Filadelfiről mondok. [...] Megállapodunk egy őrszi Somogy-Új Auróra estben.*¹⁵

Vegyük itt figyelembe, hogy Takáts már az előző napon megérkezett, tehát az „előkészítés” nem történhetett utazás közben, csak már Békéscsabán. S nem is volt indokolatlan ez a felkészítés; se Takáts, se Lakatos nem találkozott korábban a vendéglátókkal, Fodor András viszont teljesen otthonos volt köriükben.

A naplójegyzet természetesen (az idézetnél részletesebben is) beszámol az első nap szarvasi programjáról, előbb az arborétum meglátogatásáról:

Megyünk Szarvasra. [...] ...az Arborétum [...] nyájas, szép hely. Gyula mutogatja a japán fenyőt, mocsári tuját, kocsányos tölgyet s nagy örömmre, a színházparkban látott vérbükk csakugyan az, aminek gondoltam, amikor Gyulát kérdezem egy hasonlóról, szavaimra hivatkozik.

Majd az irodalmi est rövid összefoglalója is olvasható:

Én a bennünket összekötő szálakról szólok. Czipri Éva neve hallatára a többség ismerősen néz.¹⁶ Lakat jól szaval, Gyula is magabiztos.¹⁷ Egy óra műsor után már csak dedikálunk.

A második nap hangulatos indulásáról, majd a különböző iskolákban rendezett rendezvény irodalomórákról tudósít Fodor 1982. június 6-ai naplójegyzete:

Gyula már korán az ajtó előtt áll, hív reggelizni. A kávé a szabadban isszuk. Nagyon tetszik neki a sok szabad tér. A könyvtárban most már összekerülünk Kiss Annával, Tóth Bélával is, hogy aztán 11-re ki-ki a maga iskolájába menjen. Én a Vásárhelyi Pál Földmérő-vízügyi útközlekedési szakközépiskolát kapom. [...] Gyula ugyancsak szárnyakat kapott a gimnáziumban, lelkesen emlékezik.

Majd természetesen e napon is előkerül az ezúttal Békésen rendezett irodalmi est emléke:

A békési olvasóközönségtől nem kell félni. Gyulát kérem olvassuk föl a Tüskés Fodor betyárnév is lehetne mind a kettőt, hogy felelhessek rá a Taszári dombommal.

A „felelgetős” versek egyike Takáts Gyula hat kis négysorosból álló *Titkokkal volt a négy pohár teli* c., a Bece-hegyhez kötődő versciklusa, melynek hatodik darabja a következő:

*Jön, jön a lomb között Tüskés, Fodor...
Betyár-név is lehetne mind a kettő!
Jönnék, jönnek a jó somogyiak,
s velük megy ismét egy esztendő.*

Fodor András *A taszári dombon* c. versének reá felelő eleje pedig így hangzik:

*Rég az erőben volt Somogy.
Még van Somogyban erdő.*

*Társaim izgatottan készülnek,
visznek engem is, –
karjukon vékony pengéjű balaska.*

*Gyula félszemmel hunyorít:
– Meglátod olyanok leszünk
mint a betyárok...*

A naplójegyzet további részében Fodor említi, hogy felolvasta ezt a versét, arról azonban nem szól, hogy Takáts Gyula idézte-e a „betyárneveket”.

A szép és sikeres napok emlékét Takáts Gyula könyvtárában több dedikáció máig őrzi. Ezek egyikét Lakatos István írta, s belőle származik a címben kiemelt idézet. A *Kék pille* c. versét tartalmazó, ez alkalomra készült íves nyomtatványában található (e nyomtatványokról esett szó fentebb):

„Takáts Gyulának / békéscsabai víg napjaink / emlékére, szeretettel / 1982 / Lakatos István”¹⁸

Takáts Gyula nyilván mindenkinek viszonzta a szíves dedikációkat, az erre adott válaszát azonban ismerjük is. A semmi árnyéka (Szépirodalmi, 1980) c. kötete példányában olvasható:

„Lakatos Istvánnak / szeretettel Békéscsabán / 982.06.02 / Takáts Gyula”

Lakatos Fodor Andrástól, a *Könyomat* c. kötetébe is kapott egy szép ajánlást:

„Lakatos Pistának, / 1947-ben, / a Válasz-ban kezdődött, / most éppen / Békéscsabára vivő / közös útunk / jegyében / szeretettel / ajánlom: / Fodor Bandi / 982. VI. 1”

Ő maga pedig az *Írás a porban* c. kötetét így dedikálta egyik vendéglátójuknak:

„*Balogh Ferinek / nagy tisztelettel és barátsággal / Békéscsaba 1982-6-1- / Lakatos István*”

Kiss Anna szintén az alkalomra készült íves nyomtatványán, mely az *Álmatlanul* c. versét tartalmazza, a következő ajánlást írta Takátsnak:

„*Takáts Gyulának / örömmel: / Kiss Anna / 1982. VI. 2. Gyula-Csaba*”

Ugyanő a *Fohász* című, a *Poesis Hungarica II.* sorozatában frissen megjelent kötetébe pedig ezt jegyezte be:

„*Takáts Gyulának / szeretettel Kiss Anna / VI. 2.*”

Filadelfi Mihály, aki ugyan szereplője nem, de résztvevője, szervezője volt az eseményeknek, két, szintén a Megyei Könyvtár gondozásában megjelent füzetébe írt ajánlást. Egyik az *Örvények fölött* című (Békéscsaba, 1979):

„*Takáts Gyulának / csabai emlékként – szeretettel: / Bcs, 1982. VI. 1. Filadelfi Mihály*”

A másik *A szavak udvarát kutatom* címet viseli (Békéscsaba, 1982):

„*Takáts Gyulának / tiszteletem és szere- / tetem jelül: / Bcs, 1982. VI. 1. Filadelfi Mihály*”

Természetesen Fodor András sem maradt adósa egykori tanárának és atyai jóbarátjának egy szép dedikációval:

„*Takáts Gyulának / midőn végre / eljutottunk / közösen / kedvenc tipográfusunk / színe elé / Fodor Bandi / 982. / VI. 2.*” – írta szintén az alkalomra készült íves nyomtatványára, mely a *Titkosírás* c. versét tartalmazza, még hozzá kézirat-hasonmásban. A rendezvénysorozat második napján pedig hangulatos képeslapot írtak közösen Takáts Gyula második feleségének, Horváth Stefániának. Fodor András sorai a képeslapon:

„*Örülök, hogy volt földrajztanárommal megismertetem egy várost, ahol még sosem járt – és nem is bánta meg! Sok szerető csókkal: Bandi.*”¹⁹

Fodor már régen fáradozott azon, hogy valamiképp személyesen is összeismertesse két barátját. Az 1979. október 30-án írott naplójegyzetében írja Liptákról szólva a következőket, s oly fontosnak érezte, hogy másfél évtizeddel később (a hetvenes évek naplóinak sajtó alá rendezésekor) még visszanyúlt a szöveghez:

*Talán csak Takátsccsal érzem magam ilyen jól, ezért kéne végre összehoznom ezt a két embert. [1982. VI. 1-jén, 2-án a Békés megyei könyvhéten került sor a találkozásra F. A. 1994].*²⁰

Az 1982. június 2-ai naplójegyzet végén pedig örömmel számol be a találkozás eredményéről:

Pali és Gyula nagyon érzékenyen megszerették egymást. – Új békésmegyei utak vannak kilátásban.

A könyvheti szereplés után Takáts Gyula továbbra is rendszeresen kapta Lipták Páltól a Békés Megyei Könyvtár bibliofil kiadványait, melyek könyvtárában máig megvannak. Naplóbejegyzésben is tesz említést kötetek érkezéséről (1983. január 29-én),

majd az 1984-es újev alkalmából küldött rajzos üdvözlőlapján is megköszöni a szép új kiadványokat. Levelezésük azonban ezt követően elapadt, s a Fodor által remélt „új békésmegyei utak” is elmaradtak. Ebben kétségtelenül szerepe volt a Kaposvár és Békéscsaba közötti nagy távolságnak, de bizonyára annak is, hogy Lipták Pál 1985-ben nyugdíjba vonult.

Takáts Gyula számára az 1982-es könyvhét korántsem ért véget a Békés megyei szereplésekkel. Nem is haza, Kaposvárra (illetve Bece-hegyre, ahol a nyarakat tölteni szokta) utazott Békéscsabáról, hanem Szolnokra, hogy eleget tegyen a dolgozat elején említett és később idézett másik felkérésnek is.

A költő szolnoki előélete lazább, hézagosabb, mint a békéscsabai, ám semmivel sem kisebb jelentőségű és sokkal régebbi.

A Szolnok Megyei Néplap 1964. október 18-ai (vasárnapi) számának 7. oldalán Martyn Ferenc *Takáts Gyula színesrajz-kiállítása* c. írását találjuk. A szöveg előtt (tőle egy *-gal elválasztva) rövid hír:

Takáts Gyula jeles költő, rajzművész és néprajzkutató rajzkiállítását ma este hat órakor nyitja meg a Szigligeti Színház előcsarnokában László Gyula művészettörténész, egyetemi tanár.

Az első, amit e hírhez hozzátehetünk az, hogy László Gyula kiállításmegnyitójának kézirata megtalálható Takáts hagyatékában, a Somogy Megyei Levéltárban.²¹ A másik, hogy Martyn Ferenc szövege itt utánközlés; olvasható a kiállítás eredeti (pontosabban első) helyén, a pécsi Janus Pannonius Múzeumban készült katalógusban. Pécsen a rajzok másfél évtel korábban, 1963. április 28. és május 18. között szerepeltek, akkor és ott nyitotta meg Martyn a kiállítást. S hogy a rajzok az ország több városát bejárták, arra a kiváló festőművész (és Takáts Gyula jó barátja) megnyitójának utolsó mondata a bizonyíték: „*És ha Takáts Gyula költeményei, mint fölrepült madarak bejárták hazánkat, most rajzainak – jó utazást!*” A *Szolnok Megyei Néplap* kiváló érzékkel tette, hogy Martyn írását (és mellette Takáts Gyulának a katalógusban szintén szereplő *Euterpe* c. versét is) átvette: így a szolnokiak olvashatták a kiállítás eredeti megnyitószövegét, az érdeklődők pedig meghallgathatták László Gyuláét is.²²

Azt sajnos nem sikerült felderíteni, hogy a kiállítás az ország hány és melyik városában járt, volt-e folytatása Szolnok után? Azt viszont megállapíthatjuk, hogy a Tiszaparti városban Takáts Gyula festőművészként előbb mutatkozott be, mint költőként. Persze nyilvánvaló, hogy kötetei (pl. az 1958-ban megjelent *Mézöntő*) a szolnoki könyvesboltokban is kaphatók voltak, azonban egy önálló kiállítás sokkal erősebb jelenlétet demonstrál, mint pár verseskötet sok más költő seregnyi könyve között.

Ez az erős felütés azt sejtetné, hogy szolnoki kapcsolatok, szálak sorát fogjuk felfedezni, de nem így van. Az 1982-es könyvheti szereplésig csupán egyetlen további dokumentálható nyomot találunk, mégpedig Szurmay Ernő, a Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár akkori igazgatójának levelét 1971-ből, melynek értelemszerűen semmi köze nem lehet az általunk vizsgált eseményhez. S ha fentebb a több évtizeddel korábbi

esemény részletes feltárását segítő gazdag dokumentum-anyag meglétének örült a kutató, most itt az ellenpélda: a szolnoki vendégszereplés előkészületeiről programjáról semmilyen információ nem áll rendelkezésünkre. A meghívásról, felkérésről is csupán Takáts fent idézett naplójegyzetéből szerezhettünk tudomást. Volt-e vajon Szolnokon is rendhagyó irodalomóra Takáts Gyula részvételével, vagy csupán egy író-olvasó találkozó történt? Egyelőre nincs válasz erre a kérdésre. Annak a *ténynek* azonban, hogy Takáts Gyula 1982. június 3-án szerepelt Szolnokon, mégis van dokumentálható bizonyítéka. Ezek egyike ismét csak egy dedikáció, a *Polgárjelöltek – Színház az „Ezüst Kanocsó”-ban* (Magvető, 1979) c. kötetének egy példányában olvasható:

„Ecseki Jánosnének / szeretettel / 982.06.03. / Takáts Gyula”

Ecseki Jánosné (1938–2006) 1958-tól a szolnoki Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár munkatársa, 1974-től 1993-ig (nyugdíjba vonulásáig) igazgatóhelyettese, 1984-ben megbízott igazgatója volt.²³ Vele azon a napon aligha találkozhatott Takáts másutt, mint a Verseyhy Könyvtárban. Nem zárható ki, hogy a későbbiekben további részletek kerülnek elő a költő szolnoki szerepléséről, e pillanatban azonban csupán két bizonyító erejű dokumentum áll rendelkezésünkre. Egyik a már idézett ajánlás – ez és a hasonló esetek is igazolják a dedikációkutatás fontosságát és eredményes voltát. A másik ismét Fodor András naplója, melynek 1982. június 3-ai bejegyzése így kezdődik:

Lakat itt maradt [Békéscsabán], csak ketten megyünk az állomásnak [...] Gy. [Takáts Gyula, természetesen] meg Szolnokon száll le.

Ebből egyszersmind az is kiderül, hogy Szolnokon Takáts Gyula egyedül, legálábbis nem békéscsabai útítársaival együtt szerepelt.

A szolnoki vendégszereplés nem maradt hatástalan; megszorodtak a Szolnokról Takáts Gyulához érkezett levelek, egészen 1986-ig. A levélírók között találunk könyvtárost, korábbi múzeumigazgatót, de még Takáts Gyula édesapjának egy régi tanítványát is. S végül a Szolnok Megyei Néplap 1986. február 5-ei számának *A tévé képernyője előtt* rovatában értékes és színvonalas beszámolót olvashatunk Valkó Mihály tollából arról a dokumentumfilmről, amelyet a költő 75. születésnapja alkalmából sugárzott a televízió. Ennek újságkivágata szintén megtalálható Takáts Gyula hagyatékában.

Azt várnánk, hogy a nyolcvanas években rendszeresen naplót vezető Takáts Gyula tollából is olvashatunk közvetlen, hangulatos jegyzeteket ezekről az élménydús napokról. A naplóban azonban 1982. április 26-a után több hónapos szünetet találunk. A következő bejegyzés csak november 6-án született és így kezdődik:

*Egész nyáron nem írtam ebbe a kis könyvbe. Sajnálom, hogy nem vittem ki magammal Becére. Talán lett volna ez az, amit érdemes lett volna leírni.*²⁴

Az utókor is sajnálhatja, hogy ebbe a „lett volna ez az” csoportba az eseménydús könyvheti utazás is beleesett.

Széltündér, 2019

JEGYZETEK

- 1 Salvatore Quasimodo: *Nyitott iv Képes Géza fordítása* (Békés Megyei Könyvtár, 1982), készült 100 számozott, a fordító által aláírt példányban, könyvárusi forgalomba nem került.
- 2 Takáts Gyula: *Öt esztendő Drangalagban*, Pro Pannonia, Pécs, 2005, 96.
- 3 A *Poesis Hungarica* végül két, egymást szorosan követő sorozatban, 20-20 kötettel jelent meg. Mind-egyik 250 számozott példányban készült a szerzők aláírásával (kivéve Nagy Lászlót és Pilinszky Jánost, akik közvetlenül kötetük elkészülte előtt hunytak el) és nem kerültek könyvárusi forgalomba.
- 4 A kiadás sorrendjét figyelembe véve, e levél mellett Lipták E. Kovács Kálmán, Ladányi Mihály és Keresztury Dezső kötetait küldte el Takáts Gyulának.
- 5 Az így elküldött kötetek egy részében máig megtalálható a névjegykártyányi méretű kíséző kártya, rajta nyomtatott felirat: „Tisztelettel küldi a Békés Megyei Könyvtár”, majd Lipták Pál aláírása.
- 6 Kiss Dénesnek csak évekkel később, 1983-ban, a *Poesis Hungarica II.* sorozatban jelent meg kötete, *Fényből, porból* címmel.

- 7 Csányi László: *Takáts Gyula versei. A békéscsabai megyei könyvtár bibliofil vállalkozása*, in: *Tolna Megyei Népszerűség*, 1977. február 20., 5.
- 8 Fodor András–Lipták Pál: *Poesis Hungarica. (A békéscsabai Megyei Könyvtár sorozatairól. Beszélgetőtárs: Kabdebó Lóránt)* in: Jelenkor, 1985/2., 174–180.
- 9 A tíz kötetes *Grafica Hungarica* sorozat 1980-ban indult el Szalay Lajos albumával. Második kötete Würtz Ádám grafikáinak gyűjteménye volt 1981-ben. A sorozat darabjai tisztán grafikai albumok, verseket nem tartalmaznak. Meg kell azonban jegyezni, hogy a sorozaton kívül és jóval előbb, 1977-ben megjelent Orosz János *Végjáték* c., száz számozott példányban készült impozáns bibliofil albuma, mely tizenkét rajzát tartalmazza (a lapok előtt hártypapírral), Csoóri Sándor ugyanannyi rövid prózaversével, e kötet tehát Liptáknak a levélben megfogalmazott elképzelései szerint készült – és a Békés Megyei Könyvtár egyik lelegezánsabb kiadványa lett.
- 10 Paolo Santarcangeli Fiumében született 1909-ben, Schweitzer Pál néven. Anyanyelve egyszerre volt az olasz és a magyar, de otthonról, a családból hozta anyanyelvi szintű német tudását is. Később megtanult spanyolul, Takáts Gyulának írott leveleiből pedig kiderül, hogy latin műveltséggel és nyelvtudással is rendelkezett. Műveit sokáig kizárólag olaszul írta, a hetvenes évek vége felé kezdett magyar anyanyelvén is verseket írni.
- 11 Takáts Gyula: *Öt esztendő Drangalagban*, Pro Pannonia, Pécs, 2005, 66.
- 12 Takáts versének ez nem első közlése volt, megjelent az akkor friss *Helyettük szőlőjál* (Szépirodalmi, 1982) c. kötete 70. oldalán.
- 13 Kiss Anna (1939-) Kossuth- és József Attila-díjas költő, Tóth Béla (1924–2013) József Attila-díjas író.
- 14 Fodor Andrásnének és Fodor Jánosnak megköszönöm, hogy Fodor András naplójának 1982. június 1-2-3-ai jegyzeteibe betekintheztem és azokból idézeteket közölhettem. A naplóbejegyzések természetesen sokkal részletesebben beszámolnak a mozgalmas napok eseményeiről, én csak a Takáts Gyulához kapcsolódó szövegrészeket idézem.
- 15 Filadelfi Mihály 1978 és 1987 között az *Új Auróra* főszerkesztője volt. A közös est létrejöttének nem találtam nyomát – aligha maradt volna említetlenül Takáts Gyula naplójában.
- 16 Czipri Éva (Kaposvár, 1943 – Szarvas, 1974) tragikus körülmények között, fiatalon elhunyt ígéretes tehetségű költő. Posztumusz kötete *A láng szívében* címmel éppen 1982-ben jelent meg a Magvetőnél, Fodor András szerkesztésében. Korábban, 1979-ben pedig a Békés Megyei Könyvtár bibliofil kiadványai (de nem a Pesis Hungarica sorozat kötetei) között jelent meg kötete, *Czipri Éva versei* címmel, szintén Fodor András válogatásában, Weöres Sándor bevezetőjével és Rónay György utószavával. Ugyanez az anyag ugyanabban az évben Erdélyi Attila rajzaival együtt is megjelent egy impozáns kötetben, s itt meg kell jegyezni, hogy Erdélyi Attila rajzai is kiadásra kerültek önálló kötetben. A közös kötet 250 számozott példányban jelent meg, az önálló füzetek számozatlanul és nem adatolt példányszámban készültek.
- 17 „Lakatos”: Lakatos István barátok és pályatársak körében gyakran használt beceneve.
- 18 A békéscsabai napokon született dedikációk közlésében csak Takáts Gyula könyvtárára, illetve saját gyűjteményemre hagyatkozhatom, így a szereplők egymásnak, illetve vendéglátóiknak írott dedikációinak bemutatása sajnos nem lehet teljes. A költőnek ajánlott kötetek Kaposváron, a Takáts Gyula Emlékházban találhatóak, a többi az én tulajdonomban van.
- 19 Fodor András és Takáts Gyula levelezése. Pro Pannonia, Pécs, 2007, 387.
- 20 Forrás: *Fodor András Hálózati életműkiadás – iNaplo* (http://inaplo.hu/fodorandras/n/n418.html#n79_10_30s042).
- 21 László Gyula: *Egy potyka aranylól teste villant... Takáts Gyula képeiről (Vázlat szólnoki kiállításának megnyitására)*.
- 22 A Szolnok Megyei Néplap említett számának a Martyn írását tartalmazó oldala kivágvá megtalálható Takáts Gyula hagyatékában.
- 23 Forrás: *Verseghy Ferenc Könyvtár emlékkönyve 1952-2002*.
- 24 Takáts Gyula: *Öt esztendő Drangalagban*, Pro Pannonia, Pécs, 2005, 68.

Szent Sebestyén, 2019